

Decizie de indexare a faptei de plagiat la poziția 00460 / 31.05.2021 și pentru admitere la publicare în volum tipărit

care se bazează pe:

A. Nota de constatare și confirmare a indicilor de plagiat prin fișa suspiciunii inclusă în decizie.

Fișa suspiciunii de plagiat / Sheet of plagiarism's suspicion		
	Opera suspicionată (OS) Suspicious work	Opera autentică (OA) Authentic work
OS	DAVID, Nicoleta. Tara Zărandului/ Sudiu de geografie regională. Referență: Prof.univ.dr.Pompei Cocean, Conf.univ.dr.Wilfried Schreiber. Cluj-Napoca: Presa universitară Clujană. 2010.	
OA	OANCEA, Marius Claudiu. Depresiunea Zărandului. Organizarea spațiului geografic. Teză de doctorat. Cond.șt: Prof.univ.Grigor, P.POP. Cluj-Napoca: Universitatea Babeș-Bolyai. 2002.	
Incidența minimă a suspiciunii / Minimum incidence of suspicion		
P.01	p.84	p.12
P.02	p.192	p.137
P.03	p.192-193	p.137-138
P.04	p.194	p.140
P.05	p.196	p.140
P.06	p.196	p.141
P.07	p.198	p.146
P.08	p.199	p.146
P.09	p.100	p.151
P.10	p.204-207	
P.11	p.262	p.207-207
	p.260-264	p.205-211
	p.264-280	p.170, 171, p.177-260
	p.259	p.261, 262
	p.282-283	p.182, p.198, 199
Fișa întocmită pentru includerea suspiciunii în Indexul Operelor Plagiate în România de la Sheet drawn up for including the suspicion in the Index of Plagiarized Works in Romania at www.plagiate.ro		

Notă: Prin „p.72:00” se înțelege paragraful care se termină la finele pag.72. Notația „p.00:00” semnifică până la ultima pagină a capitolului curent, în întregime de la punctul inițial al preluării.

Note: By „p.72:00” one understands the text ending with the end of the page 72. By „p.00:00” one understands the taking over from the initial point till the last page of the current chapter, entirely.

B. Fișa de argumentare a calificării de plagiat alăturată, fișă care la rândul său este parte a deciziei.

Echipa Indexului Operelor Plagiate în România

Fișa de argumentare a calificării

Nr. crt.	Descrierea situației care este încadrată drept plagiat	Se confirmă
1.	Preluarea identică a unor fragmente (piese de creație de tip text) dintr-o operă autentică publicată, fără precizarea întinderii și menționarea provenienței și înșușirea acestora într-o lucrare ulterioară celei autentice.	✓
2.	Preluarea unor fragmente (piese de creație de tip text) dintr-o operă autentică publicată, care sunt rezumate ale unor opere anterioare operei autentice, fără precizarea întinderii și menționarea provenienței și înșușirea acestora într-o lucrare ulterioară celei autentice.	
3.	Preluarea identică a unor figuri (piese de creație de tip grafic) dintr-o operă autentică publicată, fără menționarea provenienței și înșușirea acestora într-o lucrare ulterioară celei autentice.	
4.	Preluarea identică a unor tabele (piese de creație de tip structură de informație) dintr-o operă autentică publicată, fără menționarea provenienței și înșușirea acestora într-o lucrare ulterioară celei autentice.	
5.	Republicarea unei opere anterioare publicate, prin includerea unui nou autor sau de noi autori fără contribuție explicită în lista de autori	
6.	Republicarea unei opere anterioare publicate, prin excluderea unui autor sau a unor autori din lista inițială de autori.	
7.	Preluarea identică de pasaje (piese de creație) dintr-o operă autentică publicată, fără precizarea întinderii și menționarea provenienței, fără nici o intervenție personală care să justifice exemplificarea sau critica prin aportul creator al autorului care preia și înșușirea acestora într-o lucrare ulterioară celei autentice.	✓
8.	Preluarea identică de figuri sau reprezentări grafice (piese de creație de tip grafic) dintr-o operă autentică publicată, fără menționarea provenienței, fără nici o intervenție care să justifice exemplificarea sau critica prin aportul creator al autorului care preia și înșușirea acestora într-o lucrare ulterioară celei autentice.	
9.	Preluarea identică de tabele (piese de creație de tip structură de informație) dintr-o operă autentică publicată, fără menționarea provenienței, fără nici o intervenție care să justifice exemplificarea sau critica prin aportul creator al autorului care preia și înșușirea acestora într-o lucrare ulterioară celei autentice.	
10.	Preluarea identică a unor fragmente de demonstrație sau de deducere a unor relații matematice care nu se justifică în regăsirea unei relații matematice finale necesare aplicării efective dintr-o operă autentică publicată, fără menționarea provenienței, fără nici o intervenție care să justifice exemplificarea sau critica prin aportul creator al autorului care preia și înșușirea acestora într-o lucrare ulterioară celei autentice.	
11.	Preluarea identică a textului (piese de creație de tip text) unei lucrări publicate anterior sau simultan, cu același titlu sau cu titlu similar, de un același autor / un același grup de autori în publicații sau edituri diferite.	
12.	Preluarea identică de pasaje (piese de creație de tip text) ale unui cuvânt înainte sau ale unei prefete care se referă la două opere, diferite, publicate în două momente diferite de timp.	

Alte argumente particolare: a) Preluările de poze nu indică sursa, locul unde se află, autorul real sau posibil.

Notă:

a) Prin „proveniență” se înțelege informația din care se pot identifica cel puțin numele autorului / autorilor, titlul operei, anul apariției.

b) Plagiul este definit prin textul legii¹.

„...plagiul – expunerea într-o operă scrisă sau o comunicare orală, inclusiv în format electronic, a unor texte, idei, demonstrații, date, ipoteze, teorii, rezultate ori metode științifice extrase din opere scrise, inclusiv în format electronic, ale altor autori, fără a menționa acest lucru și fără a face trimitere la operele originale...”

Tehnic, plagiul are la bază conceptul de **piesă de creație** care²:

„...este un element de comunicare prezentat în formă scrisă, ca text, imagine sau combinat, care posedă un subiect, o organizare sau o construcție logică și de argumentare care presupune niște premise, un raționament și o concluzie. Piesa de creație presupune în mod necesar o formă de exprimare specifică unei persoane. Piesa de creație se poate asocia cu întreaga operă autentică sau cu o parte a acesteia...”

cu care se poate face identificarea operei plagiate sau suspionate de plagiul³:

„...O operă de creație se găsește în poziția de operă plagiată sau operă suspionată de plagiul în raport cu o altă operă considerată autentică dacă:
 i) Cele două opere tratează același subiect sau subiecte înrudite.
 ii) Opera autentică a fost făcută publică anterior operei suspionate.
 iii) Cele două opere conțin piese de creație identificabile comune care posedă, fiecare în parte, un subiect și o formă de prezentare bine definite.
 iv) Pentru piesele de creație comune, adică prezente în opera autentică și în opera suspionată, nu există o menționare explicită a provenienței. Menționarea provenienței se face printr-o citare care permite identificarea piesei de creație preluate din opera autentică.
 v) Simpla menționare a titlului unei opere autentice într-un capitol de bibliografie sau similar acestuia fără delimitarea întinderii prelui.
 vi) Piese de creație preluate din opera autentică se utilizează la construcții realizate prin juxtapunere fără ca acestea să fie tratate de autorul operei suspionate prin poziția sa explicită.
 vii) În opera suspionată se identifică un fir sau mai multe fire logice de argumentare și tratare care leagă aceleasi premise cu aceleasi concluzii ca în opera autentică...”

¹ Legea nr. 206/2004 privind buna conduită în cercetarea științifică, dezvoltarea tehnologică și inovare, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 505 din 4 iunie 2004

² ISOC, D. Ghid de acțiune împotriva plagiului: bună-conduță, prevenire, combatere. Cluj-Napoca: Ecou Transilvan, 2012.

³ ISOC, D. Prevenitor de plagiul. Cluj-Napoca: Ecou Transilvan, 2014.

NICOLETA DAVID

**ȚARA ZĂRANDULUI
STUDIU DE GEOGRAFIE REGIONALĂ**

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ

2010

*Autoarea își exprimă aleasa gratitudine pentru sprijinul acordat de Facultatea de Geografie la publicarea acestei cărți,
pe care o dedică împlinirii a 90 de ani
de învățământ universitar geografic românesc clujean.*

Referenți științifici:

Prof. univ. dr. Pompei Cocean

Conf. univ. dr. Wilfried Schreiber

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
DAVID, NICOLETA

Țara Zărandului: studiu de geografie regională /
Nicoleta David. - Cluj-Napoca : Presa Universitară Clujeană, 2010

Bibliogr.

ISBN 978-973-610-990-4

913(498 Țara Zărandului)

© 2010 Autoarea volumului. Toate drepturile rezervate.
Reproducerea integrală sau parțială a textului, prin orice mijloace, fără acordul autoarei, este interzisă și se pedepsește conform legii.

Universitatea Babeș-Bolyai
Presa Universitară Clujeană
Director: Codruța Săceleean
Str. Hașdeu nr. 51
400371 Cluj-Napoca, România
Tel./fax: (+40)-264-597.401
E-mail: editura@edituraubbcluj.ro
<http://www.edituraubbcluj.ro/>

piroclastic este foarte abundant. Se întâlnesc depozite grosiere cu piroclastite, marne și tufuri cu intercalații de argile cu o bogată faună ce indică Sarmatianul inferior și mediu. Pe suprafețe foarte restrânse se întâlnesc și depozite pliocene de facies panonic.

Depresiunea Hălmagiului. Din punct de vedere geologic perimetrul depresiunii aparține părții vestice a bazinului neogen al Zărandului. Fundamentul acestui golf este format din sisturi cristaline ce au fost străpunse de roci eruptive filoniene în partea de nord- nord vest și de erupțiile andezitice în partea de sud.(Fig. 19)

Depozitele de vîrstă ponțiană se prezintă sub forma unui "facies litoral", de apă foarte îndulcită, marnos, nisipos, uneori chiar conglomeratic, sau sub forma unui "facies vestic" depus la o depărtare oarecare de țărm și la, o adâncime de peste 200 m. El este reprezentat prin marne cenușii albastre, în stare proaspătă, și albe P01 prin uscare, sărace sau chiar lipsite de fosile.

Depresiunea Zărandului. Depresiunea Zărand reprezintă un compartiment alungit pe direcția est-vest, coborât tectonic în timpul neozoicului și conturat ca unitate de sine stătătoare la sfârșitul pliocenului și începutul cuaternarului. Structura orografică prezintă în linii mari ca și trăsătură de bază, creșterea altitudinilor dinspre partea centrală spre cea periferic muntoașă (din nord și sud) dar și dinspre vest spre est, adică de la contactul cu Câmpia Crișurilor spre compartimentul Almaș – Gurahonț.

Un sistem de falii profunde, neogene delimităază compartimentul depresionar al Zărandului față de cristalinul din Masivul Hăgiș și Codru-Moma, unde au avut loc fenomene vulcanice neogene. În acest fel modelarea s-a efectuat intens, denivelarea creată între fundul Depresiunii Zărand și rama montană fiind confirmată și de grosimea foarte mare a depozitelor piemontane.

Geologia dealurilor piemontane din bazinul Crișului Alb. Ca geneză dealurile piemontane din bazinul Crișului Alb sunt foște câmpii de acumulare în timpul pliocenului. Astăzi periferia acestor dealuri este marcată de pietrișuri și nisipuri depuse sub forma unor vaste conuri de dejecție cuaternare. Sincrone acestora sunt depozitele loessoide cu intercalații de soluri fosile.

Dealurile Momei. Constituie unitatea deluroasă situată la poalele Munților Momei, cu caracter de plan de racord între rama montană și vatra depresiunii. Se caracterizează printr-un fundament cristalin peste care se dispune sedimentarul (de vîrstă badeniană și sarmatiană) reprezentat de marne, argile cenușii și nisipuri ușor cimentate. Cuaternarul acoperă complet pliocenul și este alcătuit din: argile, nisipuri variate, pietrișuri și bolovănișuri.

Dealurile Tăuțului și Cuiedului apar ca o prisă marginală la nordul masivului Hăgiș (799 m) respectiv ca o punte de legătură între eruptivul din nord-vestul Masivului Drocea și Măgura Mocrei. Litologia este complexă, fiind prezente marne și argile nisipoase, aglomerate vulcanice, tufuri, lavele andezitice, calcar sarmatice, sisturi cristaline permienne.

În sinteză, se poate sublinia faptul că Tara Zărandului se încadrează celor două sectoare montane Apusenii Nordici (Munții Bihor), și mai ales în sectorul

2. Specificitatea habitatelor

2.1. Atestarea documentară

P 137 Oana

Actualul sistem de aşezări existent în Țara Zărandului este rezultatul unei evoluții istorice îndelungate, izvorâte din continua adaptare și modelare a elementelor fizico geografice de către factorul antropic în scopul satisfacerii cerințelor colective. În prezent, rețeaua de aşezări a Țării Zarandului este compusă din 4 orașe, 39 de comune și 221 de sate.

Primele aşezări cunoscute sunt urme de locuire paleolitice identificate la Gurahonț (Iosășel), cele mezolitice la Mânerău, Răpsig, Voivodenii, Berindia, cele neolitice la Dud, Beliu, Camna, Cărănd, Cuied, Tauț sau aşezările de tip „Coțofeni” de la Buceava-Șoimur, Clit, Cuied, Silindia, Dezna, Mădrigești, care prefigurau viitoarele cetăți-castre, sintetizând într-un mod elovent simbioza om-natură.

Toate acestea nu reprezintă decât secvențe care ne confirmă prezența omului încă din cele mai vechi timpuri și acțiunea de modificare neobosită a spațiului geografic.

Fiind conștienți de pericolul pe care îl reprezintă Imperiul Roman, dacii își construiesc aşezări fortificate de tipul celor descoperite la Berindia și Clit. Așezarea de la Berindia situată pe promontoriul Dealului Șindioara avea rolul de apărare a drumului care ducea la zona Hălmagiului, cercetările arheologice scoțând la lumină zilei bucăți de ceramică lucrate la roată sau cu mâna, unelte de fier, podoabe. Pe aceeași linie, în hotarul satului Clit, pe Dealul „Guretul Negrilor” a fost descoperită o aşezare dacică fortificată, părăsită cu ocazia războaielor dacoromane. Așezări nefortificate au fost identificate la Comănești, Groșeni, Ignești, Rădești, Răpsig, ceea ce duce la concluzia existenței unei intense locuiri a spațiului Țării Zărandului, în epoca dacică.

Provincia Dacia era bine apărată. Pe granițele de vest cu iazigii, dintre Tisa și Dunăre, și de nord, unde erau dacii liberi a fost orientat întregul dispozitiv de apărare al Daciei în acel timp, una din misiunile principale ale armatei fiind apărarea regiunii aurifere și a liniei de orașe și aşezări mai importante, care se înșiruie ca niște mărgele de-a lungul drumului imperial.

Apărarea Daciei era favorizată de factori strategici: relieful și configurația terenului, care oferea bune posibilități de apărare și adăpost. Știind să folosească toate impedimentele naturale și să-și adapteze sistemul defensiv la aceste posibilități naturale care se oferea, românii au făcut din Dacia o atât de puternică fortăreață, încât ea a putut părea celor care au creat-o, cât și dușmanilor din afara hotarelor imperiilor aproape inexpugnabilă.

P03 Alături de urmele arheologice, începând cu secolul al XII-lea apar însemnări documentare care fac referiri la aşezările umane din spațiul depresionar, cea mai mare parte a acestora păstrându-se până în prezent și doar o foarte mică parte din ele sunt păstrate doar în documente, astăzi fiind întâlnite cu statutul de localități dispărute.

Dacă menționarea documentară începe în a doua jumătate a secolului al XII-lea când sunt consemnate doar cinci aşezări, la sfârșitul secolului al XV-lea numărul celor înregistrate ajunge la 89 din totalul de 225 înregistrate la recensământul din 2002, reprezentând circa o treime (35%). (Fig. 57)

Cele cinci localități menționate în cea de-a doua parte a secolului al XII-lea se găsesc în jumătatea vestică a zonei Cigher, la contactul câmpiei cu prispele deluroase: Dud (1169), Măderat și Pâncota (1177), Tauț (1187), Mocrea (1160).

Numărul aşezărilor menționate în documente pe parcursul secolului al XIII-lea rămâne identic cu cel înregistrat în secolul anterior. Pentru perioada respectivă se distinge generația aşezărilor: Agrișu Mare (1214), Hășmaș (1214), Ineu (1214), Cociuba (1219), Dezna (1261). (Documente privind istoria României, Introducere, vol. II, preluat după Al. Roz, 1997)

Generația aşezărilor înregistrate sau apărute spre finele feudalismului timpuriu (sec XII-XIII) deține aproape 4,5% din numărul total al aşezărilor, fenomenul cunoscând o întârziere față de situația existentă în câmpie, cu aproape un secol, unde pătrunderea cuceritorilor a fost mai lesnicioasă iar stabilirile de populație alohtonă mai ușor de realizat.

În privința emiterii documentelor din acea perioadă, reținem cancelaria regală din Ungaria, precum și o serie de instituții politice, administrative și bisericești transilvăneni între care se detașează capitolul din Oradea (1208), capitolul bisericesc din Arad (1209), (Al. Roz, 1997).

Secolul al XIV-lea se prezintă ca o etapă mai importantă în privința menționării documentare a aşezărilor numărul lor ajungând la 13, adică 5,7% din cele existente în prezent. Pe parcursul acestui secol care marchează perioada de mijloc a feudalismului fixarea aşezărilor se face atât de-a lungul colectorului principal (Buteni 1332, Almaș 1334, Mânerău 1348, Cil 1379, Gurahonț și Iosăș 1386, Baia de Criș 1390) cât și zona colinară sau la contactul cu câmpia (Beliu 1332, Iermata 1332, Silindra 1332, Siad 1344, Craiva 1345, Chisindia 1349, Arâneag 1386). În cadrul generației aşezărilor acestui secol se surprinde existența a două generații: ale aşezărilor menționate la 1332 (Beliu, Buteni, Iermata, Silindra) și 1386 (Arâneag, Gurahonț, Iosăș).

Secolul al XV-lea se constituie ca unul dintre cele mai fertile, pe parcursul lor cunoscând menționări documentare un număr de 47 aşezări, adică triplu față de secolul anterior, ceea ce reprezintă 16,4% din totalul aşezărilor existente la recensământul din 2002.

Cel mai puternic și mai important prin numărul de sate aparținătoare și prin bogățiile subsolului din voievodatele din Țara Zărandului a fost fără îndoială, voievodatul Bradului, al cărui voievod Ioan este menționat la 1404, apoi cu același nume Ioan de Brad, un urmaș al lui, poate fiul acestuia, care la 1445, judeca un litigiu dintre un negustor din Sibiu și locuitorii din Baia de Criș. Voievodatul Bradului era o țară de voievozi, din care unii își onorau cu demnitate dregătoria, cum făceau "jupânii" Bâlea și Laslău din Crișcior, ctitori de biserici la 1411, zugrăviți în această calitate împreună cu soția lui Bâlea, Vișa, cu fiili și fiicele lor, asemenea voievozilor ctitori din alte "țări" românești.

Putem aminti și alți nobili zărăndeni: Moga și Ladislau din Bolia (de aceștia țineau satele: Bucureșci, Buceș, După Piatră, Crișcior, Zdrapți, Tărățel), Șerban și Ioan din Ribița (care la 1414 este caracterizat drept "districtul Ribița"), urmați de Vasile, Ladislau și Miclăuș, ctitorii bisericii din Ribița și nu în ultimul rând de Ștefan din Birtin. (St. Pascu, Voievodatul Transilvaniei, vol III, Cluj-Napoca, 1966, pag.522-523). Alte nume de români pomenite în documente și păstrate până azi sunt Duma, Zaharia, Adrian, Vidu, Crăciun etc.

Cea mai mare parte a așezărilor sunt situate în Dealurile Codru Moma (Prunișor, Ignești, Doñceni, Valea Mare, Nermiș, Urvișu de Beliu, Cărand) și Dealurile Almașului (Buceava – Șoimuș, Iacobini, Joia Mare, Secaș, Honțișor, Mădrigesti, Rădești, Brazii, Mustești). De-a lungul acestui secol se remarcă prin numărul mare generația de așezări din anul 1439 (Buceava, Doñceni, Iacobini, Joia Mare, Secaș, Valea Mare, Mesteacăñ, Tărățel, Căraci, Crăciunești, Hărtăgani, Mihăileni, Curechiu, Șesuri, Crișcior, Luncoiu de Jos, Luncoiu de Sus, Crișan, Tomești, Dobroț, Vața de Jos, Vața de Sus) și 1441 (Bonțesti, Buhani, Honțișor, Mădrigești, Rădești, Ribicioara, Valea Bradului, Potingani). Mențiunările documentare ale așezărilor din Țara Zărăndului cunosc cea mai mare intensitate de-a lungul secolului al XVI-lea, când sunt cuprinse în astfel de scrisori 40 așezări reprezentând 18% dintre ele. Din numărul total doar șapte erau menționate în prima partea a secolului (Laz 1506, Sebiș 1506, Slatina de Criș 1506, Moroda 1509, Nădălbăști 1519, Rișculița 1525, Roșia 1528, Iercoșeni 1533, Peștera 1534), reprezentând 3%, iar restul de 15% fiind consemnate după anul 1550.

Repartiția lor geografică pune în evidență o situație de dispersie. Chiar dacă rețeaua de așezări sub aspectul cunoașterii primește accentuare pe parcursul secolului al XV-lea – al XVI-lea (feudalismul dezvoltat) cu siguranță personalitatea lor a prins contur în matricea spațio-temporală zărăndeană cu mult înaintea apariției în documente. Specific acestor secole este numărul ridicat al micilor voievodate românești.

Întrucât numărul mare constituie unul din atrbutele specifice generației de așezări aparținând secolului XVI-lea, la fel se întâmplă și în privința generațiilor de așezări atestate documentar în 1552 formată din 6 sate (Archiș, Bochia, Tăgădău, Seliștea, Rogoz de Beliu, Dieci), generația anului 1553 formată din 12 sate (Voivodenii, Bocsig, Răpsig, Feniș, Pescari, Ignești, Păulian, Neagra, Slatina de Criș, Revetiș, Crocna, Dumbrava) și așezările menționate în 1561 formate din 8 sate (Dulcele, Zimbru, Susani, Rănușa, Chișlaca, Gura Văii, Luguzău, Minișu de Sus).

Analizând retrospectiv fenomenul de atestare documentară a așezărilor până la sfârșitul secolului al XVI-lea, observăm că numărul așezărilor se ridică la 129, reprezentând 53% din numărul celor existente în prezent, fapt ce ne permite să concluzionăm că secolul al XVI-lea marchează în linii mari încheierea constituirii de noi așezări, numărul lor cunoscând în secolele următoare doar ușoare adăusuri; în schimb vor continua consolidarea și maturizarea celor existente.

La începutul secolului al XVII-lea este menționată documentar localitatea Camna din bacinul Cigherului, 1605, iar sec al XVIII-lea se încheie cu așezările menționate: Țohești 1720; Groși 1733; Mermești 1760; Prihodiște 1760; Coroi, Mărăuș și Stoienești, 1786. În secolul al XIX-lea sunt menționate documentar toate localitățile spațiului depresionar: Barbura (1805), Benești (1806), Mărăuș și Tălmaci (1828), După Piatră 1839, Buceș Vulcan 1856, Susag 1851 și Satu Mic (1866), din bacinul Cigherului și Teuzului.

Activitatea de minerit și de exploatare a rocilor de construcții și a lemnului din perioada presocialistă a determinat o acțiune de proporții, concretizată prin construirea de așezări: 1954 – Văleni, 1956 – Blăjeni Vulcan, Cris, Dragu Brad, Grosuri, Plai, Reț, Sălătruc, Grohoțele, Tarnița. **P05**

Formarea și evoluția rețelelor de așezări privită ca fenomen istorico-geografic, prin prisma urmelor arheologice, respectiv documentare, pune în evidență gruparea lor în mai multe generații de așezări precum și dispariția unor așezări prin contopirea cu localitatea principală. Astfel de situații (contopire / dispariție) au cunoscut localitățile Pleș (1386), Plop (1441) – contopite la începutul secolului al XIX-lea cu Almaș; Lunca (1439), localitatea Contratău (1479) și Rocsin (1553), dispărute la începutul sec al XX-lea în hotarul localității Bocsig; satele Barda (1149), Groși (1601), Saldobady (1341) contopite cu localitatea Buteni în secolul XVII-XX; cătunul Zugău contopit cu Dezna, la 1909, așezarea Dienesmonostor (1199) dispărută după 1553 în hotarul orașului Ineu, satul Ferice (1441) contopit la Mustești în 1882; satul Somboly (1248), dispare după 1913 din hotarul orașului Pâncota, satul Rokzyn (1553) asimilat după 1910 de localitatea Rapsig, satul Chiura, 1365, asimilat după 1669 de localitatea Tânova.

O altă realitate frecvent întâlnită la începutul sec. al XX-lea o constituie sălașele care după deceniul al doilea a început să își reducă numărul și să dispară. Cea mai mare parte a lor purtau denumiri maghiare; locuitorii lor fie s-au retras cu administrația maghiară, fie s-au stabilit în localitățile din apropierea sălașelor, odată cu destrămarea acestora ca urmare a procesului de colectivizare a agriculturii (1950-1962). Conform împărțirii administrative din 1968, 16 foste localități dezvoltate în văile afluențe Crișului Alb sau a Luncoiu lui, au fost înglobate în orașul Brad. Aceste localități au devenit străzi în Brad: Brătișa, Călămărești, Corindești, Dl. Racova, Dl. Tăului, Frunză Verde, Golcești, Goșa, Gura Ruzii, Herțești, Lunca Brad, Măgura, Părăieni, Poienița, Săvești, Tudorănești. Înglobarea acestor localități în trupul municipiului Brad a dat forma tentaculară actuală a localității.

P06 Sălașele erau întâlnite în perimetrele localităților Bocsig (Terkestey), Buteni (Lajos Major, Mahler Puszta, Săliște), Chisindia (Dumbrava, Dumbrăvița, Valea Hurezu, Vadvölgy), Gurahonț (Koparsá, Potockitelep), Ineu (Hathaz, Ismand, Istvanhaz, Kistamandi, Nagytamandi), Mădrigești (Madarszallas, Mozdonytelep), Mocrea (Apateleki, Kastely, Mocrița), Pâncota (Abftal Tanya, Kistanya, Maler Tanya), Sebiș (Kurjantó), Tânova (Hirtiyik Puszta).

Începând cu primele secole ale celui de al doilea mileniu, au avut loc modificări ale populației alohtone, care fie a întemeiat noi așezări, fie s-a grefat pe fondul preexistent al autohtonilor.

Maghiarii au fost atrași de așezările ușor accesibile situate în lungul văilor principale și cu un nivel mai ridicat de emancipare, așa cum este cazul localităților Sebiș, Gurahonț, Ineu, Beliu. În toate localitățile însă etnicii români erau majoritari. Un procent redus de etnici maghiari (3%) se găsesc în localitățile din Țara Zărandului.

Germanii, reprezentații prin șvabi, provineau de pe valea Rinului și au fost aduși în principal pentru îngrijirea suprafeteelor pomi – viticole, în secolul al XVIII-lea, formând comunități mai importante în localitatea Pâncota, Gurahonț, Zimbru, Buteni, Sebiș, Ineu.

Un alt element etnic colonizat în secolele XVIII-lea – XIX-lea sunt slovacii, scopul principal al aducerii fiind legat de proprietatea pe care o dovedeau în exploatarea pădurilor și lucrarea pământului, fiind amplasati în localitatea Mocrea, Prunișor, Beliu, Buteni, Gurahonț, Sebiș, numărul lor însumând azi sub 10 persoane.

Concluzia generală care decurge din cunoașterea așezărilor Țării Zărandului este că în acest spațiu amprenta comunităților omenești se pierde în istorie, formarea și evoluția rețelei de așezări permitând identificarea mai multor generații de așezări, toate purtând amprenta influențelor care s-au abătut asupra lor.

2.2. Amplasarea vărelor de localitate în raport cu unitățile de relief

Așezările omenești ca forme concrete de organizare a spațiului geografic, cunosc o mare diversitate teritorială, rezultate dintr-o îndelungată evoluție temporală și spațială pentru a cărei reliefare este necesară folosirea unui instrumentar de analiză divers. (Fig. 58) În această direcție se înscriu: densitatea așezărilor și repartiția pe altitudine.

Pentru exprimarea diverselor elemente au fost luate în considerare atât suprafețele propriu-zise ale depresiunii cât și suprafețele versanților munțoși, îndreptați spre depresiune, corespunzătoare suprafețelor administrative care le compun cu numărul de localități. (Fig. 59)

2.2.1. Densitatea așezărilor

Densitatea așezărilor, ca raport între numărul așezărilor și unitatea de suprafață, prezintă o mare variabilitate; ea apare ca rezultat al interdependenței factorilor naturali, între care se detașează orografia prin gradul de fragmentare a reliefului și a factorilor social – istorici. În Țara Zărandului pe o suprafață de 3669,89 km², se află 225 de așezări din care patru urbane și 221 rurale cu o densitate medie de 6,1 așezări / km², cu mențiunea că predomină așezările mici (215 -500 locuitori), 66 de localități, și foarte mici (sub 250 de locuitori), 67 de localități, adică mai mult de jumătate din numărul lor total (57%). Se pune în

evidență un fenomen de bună reprezentare, peste media la nivel național (4,5 așezări/100 km²).

La o analiză mai detaliată (*Tabelul nr. 10*) se constată că, în majoritatea comunelor situate în partea nordică și sud-estică a depresiunii, valorile densității așezărilor ating sau depășesc nivelul de 10 așezări / 100 km²; Hăşmaş; Dezna, Igneşti, Gurahonţ, Craiva, Brazii și Dieci. Această situație este pusă pe seama gradului mai ridicat de fragmentare datorită prezenței Piemontului Codru-Moma, care a influențat localizarea așezărilor și a căilor de comunicație atât pe culme, cât mai ales pe vale.

În consecință, teritoriul analizat se remarcă printr-un număr mare de așezări, dar cu un slab potențial demografic (densitate medie foarte redusă 33,31 loc/km²). (*Fig. 60*)

P07

Sectoarele de vale oferă bune condiții desfășurării vieții umane și concentrează în lungul lor un mare număr de așezări umane.

Cu cât pătrundem spre cursul superior al râurilor, constatăm creșterea densității satelor, odată cu scăderea potențialului lor geodemografic; capacitatea de menținere a spațiului devenind mai mică.

În zona dealurilor piemontane, raportul comunitate umană-vale este foarte strâns, fiind evidențiat nu numai de desimea așezărilor ci și de numărul liniilor de așezări grefate pe cursurile de ape. Așa este cazul așezărilor de pe valea Beliului (Hăşmaş, Comăneşti, Tăgădău, Beliu), Secaciului (Secaci, Bochia, Beneşti), Teuzului (Susani, Nădălbeşti, Igneşti), Sebișului (Dezna, Buhani, Donceni, Prăjeşti, Sebiş), Ioşeiului (Zimbru, Valea Mare, Gurahonţ), Sighișoarei (Mădrigeşti, Iacobenii, Brazii, Honişor), Vaței (Vața de Sus, Căzăneşti, Prihodiște), Luncoiului (Ruda-Brad, Mesteacân, Potingani), Bucureşciului (Bucureşci, Curechiu, Crişcior).

Toate ne demonstrează că râurile care străbat spațiul depresionar au creat în lungul văilor, spații geografice care au pretilabilitate ridicată pentru așezări, oferind terenuri propice desfășurării activităților agricole pe lunci și terase, apă potabilă ușor de captat prin săpare de puțuri, apă pentru irigații, facilități de acces prin folosirea drumurilor ce însotesc cursurile de apă, folosirea faunei piscicole în alimentație, locuri ferite de inundații.

Tara Zărandului – Densitatea așezărilor

Tabelul 10.

Zone	Suprafața administrativă (km ²)	Suprafața Propriu-zisă (km ²)	Numărul așezărilor / unitate administrativă	Numărul așezărilor în depresiune	Densitatea așezărilor suprafața administrativă (așezări la 100 km ²)	Densitatea așezărilor în depresiune (așezări la 100 km ²)	Densitatea convențională a satelor (în suprafața depresiunii)
1. Almaș – Gurahonț	454,1	240	24	24	5,3	10	8,7
2. Sebiș – Ineu	670,1	443,9	29	27	4,3	6,1	5,5
3. Beliu	402,3	244,1	28	24	7	9,8	8
4. Cigher	610,7	330,4	20	19	3,3	5,7	6
5. Brad - Hălmagiu	1532,7	823,4	124	97	12,4	8,5	27,3
Total	3669,9	2081,8	225	191	6,46	8	11,5

P08

Zona joasă a câmpiei se remarcă prin reducerea numărului de case, creșterea capacitatei de satisfacere a necesităților umane, sporirea dimensiunii demografice a așezărilor ca în cazul localităților: Tânova, Bocsig, Beliu, Craiva.

Într-o serie de comune densitatea așezărilor înregistrează valori situate sub 5 așezări pe 100 km²: Chisindia (4), Bocsig (4,5), Buteni (4,8), Tauț (4,9) la care se adaugă orașul Ineu (3,5).

La nivelul unităților naturale densități ridicate ale așezărilor apar în cuprinsul Piemontului Codru-Moma, dealurile Drocei și Cuiedului, unde se disting comunele: Craiva (8,7 așezări/ 100 km²), Ignești (7,7), Bârsa (7,7), Silindia (7,2), Hăşmaş (6,8), Beliu (6,5), Dezna (6,0), Dieci, Gurahonț, Archiș (5,9).

O valoare superioară mediei depresionare înregistrează și orașul Sebiș (6 așezări/ 100 km²).

În partea de est a unității, densitatea așezărilor este 8,5 așezări/ 100 km².

Pornind de la marea densitate a mărimii demografice a așezărilor rurale și pentru a completa imaginea realității geografice zărăndene s-a recurs la calcularea densității satelor convenționale, satul convențional nefiind altceva decât o generalizare care rezultă din numărul mediu de locuitori ce revine unei așezări rurale. Cele 225 de așezări înregistrate la recensământul din 2002, însumează o populație de 82 941 locuitori, desfășurată pe un spațiu care are la partea inferioară localitățile Ticera (1), Valea Mare de Criș (4), Drăgu-Brad (6), Văleni (12), Cociuba(22), Tomnatec (24), Potingani (33), iar la cea superioară așezările Bocsig (2339), Crișcior (3046), Buteni (2135), Gurahonț (2020), Beliu (3320), Tânova

(6240), de unde rezultă un număr mediu de 368,63 locuitori/ așezare (cu mult sub media națională, 830 locuitori) și un număr de 5,67 sate convenționale/comune.

Densitatea satelor convenționale spre deosebire de situația precedentă pune în evidență unele asemănări, dar și importante diferențieri, în sensul că valorile cele mai ridicate se întâlnesc la comunele care cuprind sate mari (Almaș 11,4 sate convenționale / 100 km²; Beliu 10,5; Tânova 10,2; Gurahonț 10, Bocsig 9,5); față de unele comune cu un număr mai ridicat de sate și valori înalte ale densității reale a așezărilor, dar cu o densitate mică a satelor convenționale: Șilindia 2,7 sate convenționale / 100 km²; Ignești 4,7; Brazii 5,6; asemănările apar în cazul unor comune compuse în general din sate mijlocii: Bârsa, Archiș, care înregistrează densități de 7-8 așezări rurale / 100 km², valori apropiate mediei depresionare (7,2 sate convenționale / 100 km²). P147 Omur

P09

Potențialul de polarizare al centrelor comunale constituie un element de analiză a puterii de atracție a centrelor comunale în spațiul lor administrative, prin intermediul potențialului demografic și a expresiei de sat convențional, pe baza unei formule elaborate de V. Surd și L. Nicoară: $P_p = (N - N') / P_c$ în care N este populația comunei; N' populația centrului de comună; P_c populația satului convențional (574 loc). Valoarea acestui indicator ne exprimă numărul satelor convenționale pe unitate administrativă care gravitează spre centrul de comună. În spațiul depresionar valorile sunt cuprinse într-un interval care începe cu 0,99 și se termină cu 7,78, ceea ce permite gruparea lor în trei categorii:

a. Centre comunale cu potențial de polarizare inferior (sub 2,0), în număr de 8, ceea ce reprezintă 20,5% din total; grupează fie centre comunale cu o singură așezare (Cărand), fie cu două până la patru așezări aparținătoare, dar din categoria celor mici (Șilindia, Chisindia, Ignești, Dezna, Bârsa, Dieci). O situație mai aparte apare la comuna Hăşmaș care are mici sate aparținătoare, însă al căror număr de locuitori se situează la jumătatea mărimii satului convențional sau chiar mai jos.

b. Centre comunale cu potențial de polarizare mijlociu (2,0 – 3,0), sunt tot în număr de opt și ocupă atât bordura deluroasă, cât și culoarele largi de vale, având în componență două – patru sate, cu predominarea celor mici. Centrele sunt: Tânova, Tauț, Brazii, Vața de Jos, Dezna, Moneasa, Hăşmaș, Beliu.

c. Centre comunale cu potențial de polarizare ridicat (peste 3,0) au un număr extreme de redus, două, însă beneficiază de poziții geografice favorabile de contact deal – câmpie și au un număr ridicat de sate aparținătoare (9 în cazul comunei Craiva; 5 în cazul comunei Tânova), cu un potențial demografic mijlociu spre mare.

2.2.2. Repartiția altitudinală a așezărilor

P10

Este un proces îndelungat, prin care comunitățile zărăndene s-au adaptat în permanență particularităților locale ale spațiului geografic, imprimându-i modelări particulare și destinații diverse, în funcție de necesități. Relieful rămâne elementul prim din cadrul condițiilor naturale, care intervin în organizarea habitatului uman, el reprezintă suportul pentru amplasarea vîtrelor, influențează structura terenurilor agricole, determină silueta și forma așezărilor, trăsăturile căilor de comunicație, diferențierea peisajului geografic.

Altitudinile în general reduse ale Țării Zărandului, se reflectă în ponderea mare ce revine așezărilor situate sub altitudinea de 200 m (18,22%), cu un echilibru între trepte de 100-150 m și 150-200 m în privința numărului. (Tabelul nr. 11)

Prezența și dezvoltarea habitatului uman la altitudini între 200-400 m este cea mai reprezentativă (57,77%), iar la altitudini între 400 și 600 m se află situate 38 de localități care reprezintă 16,88% astfel că doar 12 așezări depășesc altitudinea de 600 m, iar 4 localități sunt situate între 800 și 1000 m.

Fiecare zonă, prin particularitățile sale orografice, prezintă anumite caracteristici în privința altitudinilor medii a vîtrelor de așezări. (Fig. 61)

Cea mai mare parte a așezărilor situate la altitudini mici (sub 150 m), se află poziționate la contactul depresiunii cu câmpia (Ineu, Mocrea, Iermata, Moroda, Pâncota, Măderat, Craova, Chișlaca, Beliu), sau în interiorul golfului depresionar, de-a lungul văilor principale, pe terasele inferioare (Bocsig, Răpsig, Mânerău, Buteni, Bârsa, Aldești, Cigher, Cărand, Seliște, Șilindia, Satu – Mic, Prunișor). Toate cele trei zone caracterizate prin dezvoltarea amplă a vîtrelor sub 150 m beneficiază de largi pătrunderi ale câmpiei în interiorul dealurilor, dezvoltarea habitatului fiind favorizată de predominarea suprafețelor slab înclinate cu lunci înalte și poduri de terase.

Așezările cu vître situate între 150 – 200 m sunt mai numeroase (37, adică 16,4%) și domină categoric în zona Almaș- Gurahonț, unde dețin mai bine de jumătate din totalul așezărilor zonei.

Pozitional ocupă terasele mijlocii și superioare ale Crișului Alb (Almaș, Cil, Rădești, Revetiș, Dieci, Gurahonț, Bonțești, Feniș, Honțișor, Pescari, Berindia, Livada), sau pătrund de-a lungul afluenților în zona deluroasă (Brazii, Ignești, Nermiș, Secaci, Hășmaș, Ciuntești, Mărăuș, Urvișu de Beliu, Agrișu Mare, Arâneag, Dud, Drauț, Nadăș), unde valorifică părțile inferioare ale versanților, terasele și glacisurile.

La altitudini mai mari de 200 m ponderea așezărilor scade la mai puțin de 1/4., localizarea lor preferând fundurile de vale și sectoarele de confluență (lărgirile), cu lunci mai largi și poduri de terasă, cu terenuri stabile, adăpost, apă și posibilități de comunicare, constrângerile geomorfologice influențând întreaga lor morfologie – alungirea și răsfrirarea cu tendințe de concentrare în lărgiri (Grozești, Bârzești, Zimbru, Minead, Susani, Nădălbești, Minișel, Minișu de Sus, Mădrigești).

P153 Oanu

Oana 154

Culmile deluroase au fost în general evitate, aşezările aparținând acestei categorii fiind puține (Slatina de Criș, Laz, Neagra, Sălăjeni, Valea Mare) și cu depopulare accentuată, datorită dificultăților de comunicare, a căror ameliorare în condițiile dezvoltării infrastructurii ar afecta stabilitatea versanților. În zona Cigher aşezările situate la peste 200 m aproape lipsesc datorită altitudinilor reduse atât ale văilor, cât și ale dealurilor. (Cigherul pătrunde în depresiune la altitudinea de 190 m, Valea Mare la 175 m), fidelitatea față de cursurile de apă fiind totală în acest caz.

Tabelul 11. Tara Zărandului- Răspândirea aşezărilor omenești
în altitudine, pe zone

Altitudinea (m)	100 – 150		151 - 200		201 - 250		251 - 300		Peste 300		Total aşezări	Altitudinea medie a aşezărilor
Zona	Nr. aşezări	%		
Almaș-Gurahonț	2	8,3	13	54,1	3	12,5	4	16,6	2	8,3	24	209
Sebiș-Ineu	11	40,7	6	22,2	5	18,5	5	18,5	-	-	27	183
Beliu	12	50	10	41,7	-	-	2	8,3	-	-	24	166
Cigher	9	47,4	8	42,1	2	10,5	-	-	-	-	19	153
Brad-Hălmagiu	-	-	-	-	48	36,7	49	37,4	34	25,9	131	430
total	34	15,1	37	16,4	58	25,7	60	26,6	36	16	225	

Analiza vîtrelor de aşezări în raport cu altitudinea pune în evidență o dispunere axială a aşezărilor, din care se desprind tentaculele odată cu intensificarea fragmentării reliefului. Energia de habitat ca expresie a raportului dintre aşezare și relief, crește odată cu liniile de concentrare gravitațională (surgere), zonele deluroase, cu altitudine ridicată, dovedindu-se centrifuge pentru habitare, iar spațiile de vale, ca linii de concentrare energetică, s-au dovedit centripete pentru locuire. Între axa colectorului și aliniamentul rețelei de aşezări vom observa în cele mai multe cazuri prezența unui spațiu tampon afectat de riscuri hidrologice (inundații, surpări de maluri, modificări de curs), evitat de aşezări și rezervat utilizărilor agricole.

Gradul de fragmentare al reliefului și energia sa, relative reduse, au influențat direct localizarea și etajarea pe verticală a aşezărilor, pe o diferență de nivel de cca 300m, disponându-se de aşezări, ceea ce înseamnă o aşezare la 3,2 m și evidențiază un nivel mediu de ocupare a spațiului geografic prin locuire, cu diferențierile deja cunoscute: între 100 – 150 m revine o aşezare la 1,5 m altitudine, între 150 – 200 m o aşezare la 1,35 m, între 200 – 250 m o aşezare la 5 m altitudine, între 250 – 300 m o aşezare la 4,5 m, iar între 300 – 400 m revine o aşezare la 5,5 m.

Pentru o cunoaștere mai amănunțită a modului în care s-a făcut ocuparea acestui spațiu de către om se impune și o analiză retrospectivă a evoluției numărului populației în raport cu treptele de altitudine.

Această analiză pune în evidență pentru Țara Zărandului următoarea repartitione în anul 1992: 15,1% din populație este concentrată altimetric între 100 – 150 m, 16,4% între 150 – 200 m, 25,7% între 200 – 250 m, 26,6% 250 – 300 m și doar 16% din populație la peste 300 m. (*Tabelul nr. 11*)

2.3. Tendințele în evoluția vîtrelor de localitate

Așezările rurale desemnează spații amenajate, care au ca și componente principale vatra, populația și moșia sau țarina, din a căror asociere iau naștere forme specifice de locuire, capabile să satisfacă într-o măsură mai mare sau mai mică nevoile comunităților rurale, a căror funcții economice de bază sunt cele primare.

Din suprafața administrativă a Țării Zărandului, cea mai mare parte revine spațiului rural, caracterizat printr-o evoluție marcată de numeroase schimbări economice și social – politice, perceptibile în timp istoric și cu modificări profunde în starea actuală a satelor.

Prin evidențierea unor modele evolutive de valorificare a spațiului agricol și astfel a raporturilor economice directe stabilite în decursul timpului între comunitățile umane și mediul înconjurător local (gradul de valorificare a terenurilor) mărimea demografică coroborată cu vechimea habitatului constituie un instrument important de analiză a viabilității așezărilor. Importanța acestui indicator derivă de la faptul că edificarea sau amploarea unor dotări edilitare, infrastructurale sau economice este în raport direct cu numărul indivizilor unei așezări, care scad sau cresc cheltuielile pe locuitor necesare realizării lor. De aceea este puțin probabil că localizarea unei unități economice indiferent de tip sau dimensiune, să se facă în cadrul sau în apropierea unui habitat cu un potențial demografic limitat.

Alături de caracteristicile cadrului natural, un rol important în dimensionarea demografică a habitatelor rurale zărăndene îl dețin și modalitățile de intervenție a condițiilor social istorice, prin prisma poziționării față de centrele polarizatoare locale, regionale, dar și în raport cu regiunile endodinamice din vecinătate și, implicit, de posibilitatea de comunicare cu acestea.

În raport cu modul de acțiune conjugat al acestor factori în timp, tipologia dimensională a habitatelor zărăndene se măsoară între limite destul de largi de la sate cu număr foarte redus de locuitori coborând sub pragul de 100-34 de localități - 15% (Văsoaia - Chișindea 90-locuitori; Tălmaci - Craiva 55-locuitori; Laz - Dezna 62-locuitori; Cociuba - Dieci 22-locuitori; Roșia - Dieci 82-locuitori; Mustești - Gurahonț 99-locuitori; Clit - Hăşmaș 95-locuitori; Budești - Pleșcuta 37-locuitori; Dumbrava - Pleșcuta 97-locuitori; Camna - Șilindia 76-locuitori; Iercoșeni - Șilindia 58-locuitori; Potingani - Brad 33-locuitori; Căraci - Baia de Criș 60-locuitori; Văleni - Baia de Criș 12-locuitori; Dragu - Brad - Blăjeni 6-locuitori; Bulzeștii de Sus și Bulzeștii de Jos cu 63 și respectiv 87-locuitori; Giurgești 50-locuitori; Gurahonț 50-locuitori; Păulești 75-locuitori; Rusești 21-locuitori; Stânculești 35-locuitori; Ticera 1-locuitor; Tomnatec 24-locuitori) până la așezări ce depășesc 2500 de locuitori: Crișcior 3046-locuitori; Șicula 2403-locuitori;

Localitatea a beneficiat de legătura feroviară cu orașele Arad și Brad, încă de la sfârșitul sec. al XIX-lea (90 km de Arad, 95 km de Brad). Tot de atunci (1892) a fost realizată linia ferată cu ecartament îngust Sebiș – Moneasa, folosită atât pentru transportul de persoane cât și pentru diverse materii prime: lemn, marmură, minereu de fier. După 1960 dezvoltarea mijloacelor auto a preluat în totalitate traficul feroviar, ducând la abandonarea liniei ferate înguste (la Sebiș, Pâncota, Ineu, Brad este gară, autogară, autobază; La Ineu șantier de drumuri și poduri; 2 poduri la Ineu: în V – pentru legătura feroviară și pietonală; în E pod modern traversat de DN 79 A; în centru – pentru legătura rutieră și pietonală).

În concluzie, rețeaua de comunicații – drumuri și căi ferate – se impune în peisaj prin importanța sa, fiind cea care a asigurat din timpuri străvechi legăturile comerciale cu zone mai mult sau mai puțin îndepărtate. Organismele hidrografice, contactele deal – câmpie, terasele, înșeuările de peste dealuri și munți sunt cele care au direcționat rețeaua de comunicații, locurile lor de întâlnire favorizând dezvoltarea unor noduri de comunicație.

Căile ferate sunt reprezentate prin *calea ferată secundară Arad – Brad* (orientată SV – NE pe porțiunea Pâncota- Ineu, jalonând aproximativ contactul depresiune – câmpie, iar între Ineu și Gurahonț are o orientare vest – est, urmărind îndeaproape cursul Crișului Alb) și *calea ferată locală Ineu – Cermei.*

Nodurile de comunicație feroviare sunt orașele Ineu (cu două linii) și Brad.

Căile rutiere spre deosebire de cele feroviare au o densitate sporită, pătrunzând în interiorul dealurilor și spațiului montan. Șoseaua principală reprezentată de drumul național DN 79 A, cu orientare vest – est, în cuprinsul spațiului depresionar, urmărește cursul Crișului Alb între Vârfurile (unde intră în DN 76 sau E 79) și Chișineu Criș (unde intră în DN 79 sau E 671), asigurând legătura depresiunii cu principalele centre din vestul și centrul țării (harta), dar și DN 74 Brad – Abrud – Alba Iulia.

Șoselei principale i se alătură un păienjeniș de drumuri județene și comunale între care se detașează prin trafic drumurile: DJ 792 Seleuș – Ineu, care este într-o stare bună, suportă traficul intens și greu al orașului Ineu, Pâncota- Ineu, Mâșca – Tânova – Silindia – Cuied – Buteni, Tânova – Tauț, Bociug – Beliu – Craiva, Sebiș – Dezna, Sebiș – Cărand – Beliu. La întretăierea drumurilor au luat naștere nodurile rutiere: Ineu, Sebiș, Pâncota, Buteni, Beliu, Gurahonț, Tânova, Hălmagiu, Baia de Criș, Brad.

P 261 Omc
P 262 Omc
P 263 Omc - 530

4. Economia Țării Zărandului

4.1. Tipuri și forme de exploatare agricolă

Pentru Țara Zărandului este relevantă densitatea fiziologică sau agrară, care exprimă cel mai fidel rolul și intensitatea presiunii antropice asupra teritoriului. Ea este în măsură să ofere o imagine clară a repartiției populației prin raportarea la sursele de teren agricol existente, considerate ca sursă de mijloace de subzistență îndeosebi în cazul regiunilor cu profil agricol. În același timp ea reflectă gradul de încărcare a suprafeței arabile cu populație în cadrul unei unități teritoriale, evoluția acestui indicator fiind în măsură să explice o serie de consecințe geografice derulate în limitele unui teritoriu în anumite intervale de timp (reducerea activității, migrațiile exodinamice, rolul și ponderea mai importantă a altor sectoare economice în raport cu cel agricol). Analiza indicatorului densității raportate la terenul arabil (loc/kmp pe suprafață arabilă) relevă o situație diferită asupra presiunii demografice și a repartiției spațiale și a populației.

Valoare medie a densității agricole a Țării Zărandului se cifrează la 65 loc/kmp suprafață agrară în anul 1992, următoarea decadă consemnând, pe fondul declinului geografic general, o scădere până la 61 loc/km suprafață agricolă, valoare mult sub cea înregistrată la nivel național (154,1 loc/kmp suprafață agricolă în anul 1992), situație de altfel normală pentru o depresiune submontană fragmentată și cu soluri în general puțin productive. Prin comparație, densitatea agricolă înregistrată în regiuni mai deschise; spre exemplu în Câmpia Someșului atinge 70 loc/kmp suprafață agricolă (Cs. Kovacs, 1998) sau 64 loc/kmp în regiunea Bistrița (J. Benedek, 2000) relevând o pondere crescută a populației rurale ocupate în agricultură.

Valoarea indicatorului densității fiziologice, 168 loc/kmp suprafață arabilă în 1992, este submedie națională (235-242 loc/kmp suprafață arabilă în perioada 1990-1995) evidențiind existența unei presiuni demografice mai ridicate asupra terenurilor agricole arabile, normale în condițiile unei fragmentări și declivitate ridicată a reliefului, în special pe rama înaltă circumdepresionară, relativ extinsă, dar și în cadrul spațiului depresionar).

Față de valoarea medie a sistemului zărăndean, la nivel microteritorial apar o serie de dezechilibre subregionale, abaterile existente fiind pe alocuri însemnante, în anul 1992, maxima presiunii demografice fiind peste 200 loc/km². În următoarea decadă se remarcă o ușoară tendință de atenuare adică 160 loc/km², valori înregistrate în 2002 reflectând declinul demografic al regiunii în general.

4.1.1. Premisele naturale ale activității agricole

Țara Zărandului întrunește condiții naturale favorabile pentru dezvoltarea unei agriculturi prospere și diversificate, crearea unei structuri agricole optime care să permită să fie eliminate discontinuitățile agrare.

Poziția geografică, orografică, litologia, clima, hidrografia și solurile au permis în funcție de caracteristicile social-economice favorabile sau restrictive, o largă utilizare a spațiului depresionar. (Fig. 74)

Intervenția societății s-a înscris în special pe linia unei mai bune valorificări a fondului funciar, problemele cele mai importante fiind legate de combaterea eroziunii solurilor, de eliminarea excesului de umiditate în perioada de primăvară, amenajările pentru irigațiile de vară.

Se constată o restructurare a fondului funciar prin scăderea ponderii suprafețelor agricole de la 49,9% în 1895 la 48% în 2003; reducerea suprafețelor forestiere de la 46,5% în 1895 la 46% în 2003; categoria altor suprafețe a crescut de la 3,6% în 1895 la 6% în 2003, dar și în privința modului de folosire a terenurilor agricole în sensul creșterii folosințelor intensive.

Lotizarea accentuată a exploatației agricole, dimensiunea redusă a acestora, lipsa unei strategii agrare concrete și eficiente încetinează aplicarea unor sisteme de exploatare a pământului. (Fig. 75)

Cu toate aceste deficiențe Tara Zărandului, reprezintă un important domeniu de cultură a plantelor și creștere a animalelor, în scopul ridicării producției agricole aplicându-se metode agrotehnice superioare. Pe această linie se înscrive aplicarea îngrășămintelor naturale și chimice precum și a unei bune mecanizări a lucrărilor agricole. Cele mai mari cantități de îngrășăminte se aplică la culturile de grâu și porumb.

Structura producției vegetale este foarte variată, cereale pentru boabe, cartofi, legume, sfecla de zahar, floarea soarelui, viță de vie și pomi fructiferi. Excedentele sunt orientate spre piețele din Arad, Brad, Oradea și Timișoara.

Creșterea animalelor se ridică la posibilitatea oferite de elemente naturale, dovedite prin producții de lapte (576 725 l), carne(16 614 kg), ouă (36 991 buc.) destinația surplusului de produse animaliere se trimit spre centrele urbane apropiate. La o cotă ridicată în spațiul agricol se înscrive și piscicultura ale căror produse se îndreaptă spre diferite zone de consum limitrofe sau chiar îndepărtate.

Importanța mare a agriculturii se bazează nu numai pe produsele obținute pentru hrănirea populației ci și pe aspecte cum ar fi: întreținerea și protecția spațiului geografic, crearea locurilor de muncă și deci a unor peisaje antropice specifice, iar în consecință nu este de dorit să fie neglijată, sau să-i fie umbrit caracterul intensiv.

4.1.2. Îmbunătățiri funciare – acțiuni de organizare a teritoriului

Acste lucrări ample constituie un element antropic deosebit de important care duce la modificarea mediului geografic cu scopul îmbunătățirii performanțelor agricole. Pentru ca rezultatele acestor lucrări să fie cât mai eficiente, este necesară cunoașterea amănunțită a modului de manifestare a diversilor factori naturali și evoluția lor în timp, asigurând armonizarea peisajului cu cerințele economice, respectiv crearea unei noi fațete ale spațiului geografic.

4.1.2.1. Îndiguiri și desecări

P11 Primele lucrări de îndiguiri și desecări făcute în vestul Țării Zărandului au o vechime de peste două secole, ele continuându-se și astăzi. Aceste lucrări modifică radical peisajul locurilor dar au rolul de a împiedica pătrunderea apei prin revârsări și depunerea materialului aluvionar, cu schimbarea folosinței din cele naturale în cele agricole.

În această categorie menționăm înlăturarea morilor și a obstacolelor din albia Crișului Alb, îndiguirea Crișului Alb și a Cigherului, construirea Canalului Morilor pe stânga Crișului Alb (Gr. P. Pop, 1988), în perioada 1834-1840. Canalul Morilor are o lungime de 102 km, între Buteni și Vărșand, iar prin înălțarea iversului canalului s-a reușit supraînălțarea albiei, cu efect de reducere a inundațiilor de la sfârșitul iernii până la începutul primăverii.

Apa canalului este folosită pentru irigații în grădinile legumicole din apropierea canalului în perimetrul localităților Aldești și Mânerău. Forța apei este utilizată pentru producerea vinarsului și pentru alimentarea amenajărilor piscicole în peisajul localităților Bocsig și Ineu.

Revârsările anuale ale Crișului Alb au impus îndiguirea ambelor maluri în aval de Bocsig, permîțând scoaterea de sub pericolul inundațiilor a mii de hectare și a multor localități în aval, între care se găsește orașul Ineu. Cu aceleași scopuri s-a realizat îndiguirea ambelor maluri ale Cigherului în aval de Tauț și ale Sebișului în aval de Doncenii. La contactul cu Câmpia Crișurilor a fost construită o rețea de canale de desecare pentru preluarea excesului hidric.

4.1.2.2. Acumulări artificiale de apă pentru valorificarea rațională și complexă a resurselor de apă, a terenurilor agricole și apărarea împotriva inundațiilor s-au construit mai multe în vestul Țării Zărandului. Acumularea permanentă Tauț pe râul Cigher, în amonte de localitatea Tauț a fost realizată în 1973. În acest sector Cigherul primește apele râurilor Miniș, Minișel și Nadeș, pârâul Timecera.

Pentru utilizarea rațională a acumulărilor, vechilor funcții (irigații, scoaterea de sub inundații fără îndiguire, apărarea împotriva inundațiilor a localităților din aval) li s-au adăugat altele noi între care folosirea pentru scopuri piscicole și de agrement. Acumularea nepermanentă Cigher s-a realizat cu scopul alimentării viitorilor pe râul Cigher, în aval de Chier pe râul Crișul Alb în aval de confluența cu Cigherul. Funcționarea acumulării se corelează cu regimul nivelurilor râului Cigher, din imediata apropiere a golirii de fund, realizată de patru conducte de beton, prevăzute cu obloane metalice.

Acumularea nepermanentă Cărand –Răpsig -Beliu regleză debitul văii Teuz, la nivele mari. Barajul a fost construit în anii 1970-1971. Acumularea de la Căraci, datând de pe vremea romanilor, folosită la acționarea hidraulică a steampurilor ce sfârmau minereul de aur extras din mina Căraci, aflată în aval.

4.1.3. Profilul agricol al aşezărilor

Aşezările omeneşti ocupă de asemenea un spaţiu important în teză, întrucât pun probleme de mare vechime, de localizare geografică cu totul specifică, de tipuri structurale unice în ţară, de diversitate foarte mare etc. În primul rând ne-a călăuzit ideea integrării aşezărilor în teritoriu, satul, oraşul, centrele miniere, constituie elementul de bază al transformării mediului înconjurător.

Pe ansamblul sau teritoriul Ţării Zărandului s-a dovedit prielnic aşezării omului în gospodării stabile, fie că acestea sunt grupate în colectivităţi mai restrâns până pe culmi (cătune), fie în colectivităţi mari(sate) pe văi, pe terase sau pe dealurile piemontane nu prea înalte.

Pentru stabilirea vechimii aşezărilor s-au folosit documente istorice şi săpăturile arheologice, căci ele depăşesc cu mult în trecut sursa actului scris.

Este important de relatat că din neoliticul superior au fost atestate şi începuturile extracţiei metalelor la Căraci şi Musariu. Cu cât înaintăm spre perioada atestată istoric în epoca bronzului, apoi în epoca fierului, care este epoca dacilor, vatrele de viaţă şi de aşezări permanente se înmulţesc considerabil. Se atestă şi prezenţa coloniştilor aduşi de romani pentru exploatarele miniere, ilirii din Dalmatia, apropiati ca obârşie tracică de străbunii noştri daci, însă vorbitori de limba latină, la Tebea, Stânişa, Valea Arsului.

Fondul dacic din satele vecine trece treptat la o romanizare firească, păstrând doar unele cuvinte în limbă, şi multe obiceiuri străvechi. Chiar în privinţa migraţiei popoarelor, locuitorii acestor despresiuni şi ai înălţimilor îşi păstrează neatinsă această nouă integritate naţională, cum arată descoperirile arheologice recente, într-o continuitate nezdruncinată şi certă.

În perioada prefeudală, toate dovezile arată că populaţia daco-romană, apoi românească trăia în aşezări stabile, care nu intraseră în angrenajul legilor feudale. În aceste aşezări fiinţau obştii libere săteşti din a căror unire au luat naştere micile formaţiuni politice locale conduse de câte un cneaz, sau reunite în voievodate la începutul mileniului al II-lea- Menumorut cu reşedinţă în câmpie după unii istorici, dar bine organizat până în cotloanele de munte

Ulterior în secolele XIV-XV o altă entitate administrativă devine cunoscută, Ţara Zărandului, ce cuprindea districte româneşti, „districtus olahales” Hălmagiu, Vârfurile, Brusturi şi Aciuţa. Documentele scrise le atestă şi confirmă numeroasele aşezări existente în acea perioadă, astfel că s-a putut reconstituiri etapă cu etapă atestarea documentară a tuturor aşezărilor omeneşti (vezi tabelul şi harta). Specificul aşezărilor, adică aspectele de structură şi textură îl prezentăm în raport cu condiţiile naturale, funcţiile economice şi cu realitatea social-istorică.

Pe terenurile netede din luncă, sau de pe terase, cu condiţii prielnice de habitat, satele sunt în general adunate, de formă poligonală, mai rar alungite. Aceste caracteristici sunt în legătură cu posibilităţile alimentării cu apă şi cu necesitatea de a consuma cât mai puţin teren care este bun pentru arături, folosit deci pentru culturi agricole. La confluenţe, aşezările pot căpăta aspect tentacular în lungul râurilor rămânând adunate, uneori răsfirate ex: Dieci, Igneşti, Agrişu Mare,